

ภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในสื่อละครโทรทัศน์ไทย*

กั้ววฟ ฟองแก้ว Ph.D. (Social Science)**

รจก ฎไฟบูลย์ D.N.S. ***

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย: ศึกษาภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลที่ปรากฏในสื่อละครโทรทัศน์ไทย

การออกแบบการวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ

การดำเนินการวิจัย: การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยกำหนดคุณสมบัติ คือ เป็นละครโทรทัศน์ไทยที่นำเสนอตัวละครสำคัญที่มีวิชาชีพพยาบาลที่ออกอากาศในช่วงฟรีทีวี จำนวน 5 ช่อง (3, 5, 7, 9 และ ไทยพีบีเอส) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2558 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 17 เรื่องจากจำนวนทั้งหมด 931 เรื่อง ใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาผ่านกรอบแนวคิดกระบวนการสร้างภาพตัวแทนในสื่อของ สจ๊วต ฮอล

ผลการวิจัย: การนำเสนอภาพลักษณ์ของพยาบาลในละครโทรทัศน์ไทยออกเป็น 6 กลุ่มใหญ่ คือ พยาบาลในฐานะผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพ ผู้ให้ความปกป้องคุ้มครองกุลสตรีในอุดมคติ ผู้รับใช้ วัตถุประสงค์ทางเพศ และผู้มีคุณสมบัติด้านลบของสตรีเพศ

ข้อเสนอแนะ: ผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ผลิตละครโทรทัศน์ไทยนำเสนอภาพเหมารวมของวิชาชีพพยาบาลที่ขาดความถูกต้อง ความซับซ้อนและความหลากหลายในมิติต่าง ๆ โดยผลการวิจัยสามารถเป็นข้อมูลให้ผู้ผลิตสื่อมีความความเข้าใจและตระหนักถึงการสร้างสรรค์ผลงานที่อาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาล รวมทั้งองค์กรที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพพยาบาลสามารถวางแผนการทำงานในเชิงรุกร่วมกับสื่อในการพัฒนาภาพลักษณ์เชิงบวกของวิชาชีพพยาบาลในสื่อและการคงอยู่ของวิชาชีพพยาบาลในระยะยาวต่อไป

วารสารสภาการพยาบาล 2560; 32(3) 25-37

คำสำคัญ: ภาพลักษณ์ ภาพตัวแทน ภาพเหมารวม พยาบาล ละครโทรทัศน์ไทย

*ได้ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสภาการพยาบาล

** ผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ภาควิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

***ผู้เขียนหลัก ศาสตราจารย์ โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

Images of the Nursing Profession in Thai Television Drama Series*

Kangwan Fongakew Ph.D. (Social Science)**

Rutja Phuphaibul D.N.S. ***

Abstract:

Objective: To examine the images of the nursing profession as portrayed in Thai television drama series.

Design: Qualitative research.

Methodology: This study examined a sample of 17 drama series broadcast on Thai free television channels 3, 5, 7, 9 and Thai PBS from 2005 to 2015. Out of a total of 931, the 17 television drama series were chosen by means of purposive sampling, based on the condition that they featured characters in the nursing profession. The data were analysed using content analysis, based on Stuart Hall's theory of representation in the media.

Results: The images of nurses in the selected drama series could be divided into 6 major groups. The positive images depicted nurses as committing themselves to their professional ideology, providing patients with protection and possessing ideal characteristics befitting well-bred ladies. The negative images showed nurses as servants, sex objects and portrayers of negative female attributes.

Recommendations: This study showed Thai TV drama producers' portrayal of the nursing profession was based on stereotypical ideas. Such portrayal was far from accurate, failing to take into consideration the intricate and diverse dimensions of the profession. The findings of this study could help drama producers realise the negative impact that such inaccurate images might have on the nursing profession and any organisations associated with the nursing profession. Also, this study's findings could be used for planning proactive approaches to seeking the media's cooperation in presenting positive and accurate images of the nursing profession.

Thai Journal of Nursing Council 2017; 32(3) 25-37

Keywords : image; stereotypical ideas; nurses; Thai television drama series

* Funded by Thailand Nursing and Midwifery Council

** Principle Investigator, Lecturer, Department of Communication Arts, Burapha University

*** Corresponding Author, Professor, Ramathibodi School of Nursing, Faculty of Medicine Ramathibodi Hospital, Mahidol University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ภาพลักษณ์” เป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อวิชาชีพพยาบาล การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีย่อมเป็นที่น่าเชื่อถือและศรัทธา เกิดความไว้วางใจและให้การสนับสนุน โดยเฉพาะความมั่นคงของวิชาชีพ การสร้างภาพลักษณ์ในทางบวกจะทำให้วิชาชีพพยาบาลนั้นเป็นที่รู้จัก ได้รับการสนับสนุนร่วมมือ และไว้วางใจจากผู้รับบริการ^{1,2} รวมทั้งยังมีผลกระทบต่อแรงจูงใจ การให้คุณค่าและความสนใจเลือกเรียนสาขาพยาบาลศาสตร์อันส่งผลต่อจำนวนและคุณภาพของผู้สมัครเข้าเรียนซึ่งมีผลการคงอยู่ของวิชาชีพพยาบาลในระยะยาวต่อไป³

การนำเสนอภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลผ่านสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อละครโทรทัศน์เป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในมุมมองเชิงวิชาการ เนื่องจากผู้รับสารสามารถใช้เวลาไปกับละครโทรทัศน์ได้ถึง 4-6 ชั่วโมงต่อวัน อีกทั้งปริมาณและจำนวนเรื่องของละครยังมีความหลากหลาย⁴ รวมทั้งบทบาทของเทคโนโลยีการสื่อสารโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตทำให้กระแสละครโทรทัศน์ไทยมิได้ถูกจำกัดทางด้านเวลาและสถานที่อีกต่อไป มีการบรรจุละครที่ออกอากาศลงบนเว็บไซต์ต่างๆ โดยเฉพาะ youtube ผู้ชมสามารถเลือกรับชมละครได้ทุกที่ทุกเวลา อีกทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและการแปลคำบรรยายประกอบหรือการพากษ์เสียงประกอบเป็นภาษาต่างๆ ทำให้ฐานของผู้ชมละครโทรทัศน์ไทยขยายอย่างรวดเร็ว ในลักษณะของการก้าวข้ามพรมแดนอย่างไร้ขีดจำกัด⁵ นอกจากนี้ ละครโทรทัศน์ทำให้โลกความจริงกับโลกจินตนาการไม่ได้แยกออกจากกันอย่างชัดเจน ทำให้การรับรู้ของผู้ชมแยกไม่ออกระหว่างโลกแห่งความเป็นจริงและโลกแห่งจินตนาการ อีกทั้งการนำเสนอแบบสมจริงทำให้สายใยระหว่าง “ตัวละคร” กับ “ผู้ชมละคร” มิได้จำกัดของเขตภายในจอโทรทัศน์เท่านั้น

หากแต่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ในชีวิตจริงของผู้รับสารอีกด้วย^{4,6}

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจละครโทรทัศน์ ผู้ศึกษาควรระวังกวามซบซึ้งหรือมิติทางสุนทรียศาสตร์ เนื่องจากตัวละครและเหตุการณ์ที่ปรากฏในละครโทรทัศน์นั้นไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงทางสังคมอย่างตรงไปตรงมา แต่เป็นภาพที่ถูกประกอบสร้างและผลิตซ้ำด้วยการคัดเลือกเอาคุณลักษณะเด่นทางทางสังคมบางประการมาประสมกันและนำเสนอตามจินตภาพและทัศนคติของผู้สร้างสรรค์⁷ ดังนั้น การวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบการนำเสนอและคุณค่าบางประการของวิชาชีพพยาบาลในละครโทรทัศน์ไทยที่นำไปสู่การรับรู้ภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในมโนทัศน์ของผู้รับสารจำนวนมหาศาลจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยให้ผู้รับสารและผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายได้สัมผัสถึงทัศนคติ ความเชื่อ และจินตภาพของผู้ผลิตสื่อละครโทรทัศน์ไทยและสังคมโดยรวมที่มีผลต่อภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลได้

ในส่วนของการศึกษาภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลที่นำเสนอผ่านสื่อนั้น จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าละครโทรทัศน์ถือเป็นสื่อที่นำเสนอภาพตัวแทนที่กลายเป็นภาพเหมารวมในมิติทางเพศสภาพและอาชีพ^{4,6} โดยการศึกษาในสังคมตะวันตกพบว่า สื่อบันเทิง โดยเฉพาะละครโทรทัศน์นำเสนอภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในลักษณะชั่วคราวข้ามและมีสถานะทางวิชาชีพที่ด้อยกว่าแพทย์อย่างเห็นได้ชัดในด้านของความรู้ความสามารถและความเป็นผู้นำ^{8,9} และต่อมาพบว่าการนำเสนอภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในลักษณะดังกล่าวส่งผลด้านลบต่อการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าในวิชาชีพ คุณค่าในเชิงเพศสถานะ รวมทั้งคุณค่าในเชิงมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ประกอบ

วิชาชีพพยาบาล^{10,11,12} โดยการศึกษาดังกล่าวได้ให้ข้อเสนอแนะแก่องค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาลและผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลในการดำเนินการเชิงรุกเพื่อสร้างภาพลักษณ์ทางบวกให้แก่วิชาชีพพยาบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ อาทิ อินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดีย¹³ ในขณะที่การศึกษาในประเทศดังกล่าวในประเทศไทย มีเพียงงานวิจัยของสิริยา สัมมาวาล¹⁴ ที่ศึกษาภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลที่นำเสนอผ่านสื่อสิ่งพิมพ์เท่านั้น โดยการศึกษาพบว่า ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับพยาบาลที่ออกสู่สาธารณชนนั้นเป็นไปในทางลบมากกว่าทางบวก และมักปรากฏในส่วนที่พบเห็นได้ชัดเจนกว่าข้อมูลข่าวสารในทางบวก มักเป็นคอลัมน์ที่ไม่ดึงดูดความสนใจ หากไม่มีการตระหนักและแก้ไข อาจทำให้ภาพลักษณ์พยาบาลในสายตาของสาธารณชนเป็นไปในทางลบด้วย เพราะข้อมูลข่าวสารทางลบมักเป็นที่ประทับใจแก่ผู้คนมากกว่าทางบวก จึงเห็นได้ว่าแวดวงวิชาการของไทยยังขาดการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำเสนอภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในสื่อแขนงต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อละครโทรทัศน์

ดังนั้น ผลของการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำความเข้าใจกระบวนการประกอบสร้างภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลที่ปรากฏในสื่อละครโทรทัศน์ไทย เพื่อให้ผู้ผลิตสื่อละครโทรทัศน์และสื่อแขนงอื่นๆ เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงการสร้างภาพตัวแทนของวิชาชีพพยาบาลที่อาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของพยาบาลวิชาชีพในโลกแห่งความเป็นจริง ที่รวมทั้งองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพพยาบาลสามารถนำผลการศึกษามาใช้ในการวางแผนเชิงรุกในการณรงค์ ประชาสัมพันธ์ และพัฒนาภาพลักษณ์เชิงบวกของวิชาชีพพยาบาลในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิจัยของการศึกษานี้ใช้กรอบแนวคิดกระบวนการสร้างภาพตัวแทนในสื่อ (theory of representation) ของ สจ๊วต ฮอล¹⁵ เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการของละครโทรทัศน์ไทยในการคัดเลือกเพื่อนำเสนอคุณสมบัติบางอย่างของวิชาชีพพยาบาลที่เด่นชัด เข้าใจง่าย เป็นที่รับรู้กันทั่วไป ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นการลดทอนความซับซ้อน ในขณะเดียวกันก็ขบเน้นความเด่นชัดของภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลให้เหลือเพียงบางมิติ รวมทั้งเพื่อทำความเข้าใจความหมายของภาพตัวแทนของวิชาชีพพยาบาลในละครโทรทัศน์ที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบโดยพื้นฐานที่สำคัญ คือ การสร้างคู่ขัดแย้ง (opposition)¹⁶ เช่น การแบ่ง สีขาว ให้ตรงข้ามกับ สีดำ เพราะมนุษย์จะรู้ว่า สีขาว (และความหมายแฝงของสีขาว เช่น ความบริสุทธิ์ ความดี) เป็นอย่างไรต่อเมื่อต้องเปรียบเทียบกับ สีดำ (และความหมายแฝงของสีดำ) เสียก่อน หรือ การแบ่ง ความดี ให้ตรงข้ามกับ ความเลว เพราะมนุษย์จะสามารถเข้าใจว่าความดีมีความหมายอย่างไรต่อเมื่อต้องเปรียบเทียบกับความหมายของความเลวเสียก่อน ซึ่งกระบวนการคิดแบบคู่ตรงข้ามเช่นนี้เป็นคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์

กัฏฏฏฏฏฏ

การศึกษากัฏฏฏนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) โดยกระบวนการเลือกกลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นละครโทรทัศน์ไทยที่น่าเสนอตัวละครสำคัญที่มีวิชาชีพพยาบาลหรือผู้ช่วยพยาบาล และออกอากาศทางช่องฟรีทีวีจำนวน 5 ช่อง (3, 5, 7, 9 และ ไทยพีบีเอส) ในเวลา 10 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2558 โดยสามารถคัดเลือกละครโทรทัศน์ไทยจำนวน 17 เรื่อง จากละครโทรทัศน์ที่ออกอากาศทั้งหมดที่ออกอากาศในช่วงเวลาดังกล่าว จำนวน 931 เรื่อง ดังนี้ 1) ช่อง 3 จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ ลมหนาว (2549) สืบลับห้สรัฏ (2550) รุ่งร้าว (2553) เพียงใจที่ผูกพัน (2553) เคาฬสนสีแฉง (2554) แค้นเสนหา (2556) สุภาพบุรุษจุฑาเทพ ตอน คุณชายพุฒิกัฏ (2556) เสนหาสัญญาแค้น (2557) และ ห้องุ่น (2558) 2) ช่อง 5 จำนวน 1 เรื่อง น้ำขึ้นให้รีบรัฏ (2555) 3) ช่อง 7 จำนวน 6 เรื่อง หลงเงาจันทร์ (2549) มนตราแห่งรัฏ (2551-2552) เพลงรัฏทะเลใต้ (2553) ชิงนาง (2555) แม่ปูเปรี้ยว (2555-2556) และ โคกอีเล็งเร้งร่า (2556) 4) ช่องไทยพีบีเอส จำนวน 1 เรื่อง หมอหงวน แสงดาวแห่งศรัฏธา (2553) 5) ช่อง 9 ไม่พบละครที่น่าเสนอตัวละครสำคัญที่เป็นพยาบาล พบเพียงตัวประกอบในละครชิทคอมเป็นครั้งคราวเท่านั้น

กระบวนการเก็บข้อมูล

หลังจากโครงการวิจัยผ่านการรับรองจาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่โครงการ ID 08-58-50ย เมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2558

ผู้วิจัยได้ดำเนินการอ่านเรื่องย่อและค้นหาตัวละครในละครโทรทัศน์ไทยทั้งหมด จำนวน 931 เรื่องที่ออกอากาศในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2558 จากการค้นหารายชื่อและรายละเอียดการออกอากาศในเว็บไซต์ www.th.wikipedia.org โดยคำหลักที่ใช้ในการค้นหาคือ “รายชื่อละครย้อนหลัง” “รายชื่อละครโทรทัศน์ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง” และสามารถเข้าสู่เรื่องย่อของละครโทรทัศน์และรายละเอียดของตัวละครได้จากเว็บไซต์ที่ระบุในผลการค้นหา หรือค้นหาใน www.google.com โดยใช้ชื่อละครโทรทัศน์เรื่องดังกล่าวเป็นคำหลักที่ใช้ในการค้นหา ซึ่งจากการค้นหาสามารถคัดเลือกละครโทรทัศน์ไทยที่มีตัวละครสำคัญที่เป็นพยาบาลและผู้ช่วยพยาบาลจำนวน 17 เรื่อง ตามคุณสมบัติการคัดเลือกที่ระบุไว้ข้างต้น หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการดูละครโทรทัศน์ที่คัดเลือกมาทั้งหมดอย่างละเอียด เป็นเวลา 450 ชั่วโมง โดยได้บันทึกข้อมูลตามแบบบันทึกข้อมูลที่ออกแบบผ่านกรอบแนวคิดหลักและผ่านการตรวจสอบจากเชี่ยวชาญด้านนิเทศศาสตร์จำนวน 2 ท่าน ซึ่งมีรายละเอียดสำคัญ 2 ส่วนคือ รายละเอียดเกี่ยวกับตัวละครที่สำคัญที่เป็นพยาบาลและผู้ช่วยพยาบาล และรายละเอียดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลและความหมายของภาพลักษณ์ดังกล่าวที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ลงรหัสข้อมูลและจัดกลุ่มข้อมูลผ่านการลงรหัสเรียบร้อยแล้วเพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิจัยเป็นไปอย่างมีระบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ข้อมูลทั้งหมดผ่านการลงรหัสและจัดกลุ่มตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาผ่านกรอบแนวคิดหลัก ทำให้ผู้วิจัยสามารถค้นพบกลุ่มความหมายและความเข้าใจ

ความสัมพันธ์ของกลุ่มความหมายจากข้อมูลดังกล่าว หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงสรุปและนำเสนอผลการวิเคราะห์ผ่านประเด็นและหัวข้อการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามการวิจัย¹⁷

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในสื่อละครโทรทัศน์ไทยและใช้ระยะเวลาเก็บข้อมูลครอบคลุมช่วงเวลา 10 ปีระหว่าง พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2558 จึงอาจมีข้อจำกัดในการเปรียบเทียบผลการวิจัยกับสื่อแขนงอื่นและช่วงเวลาอื่น รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาผ่านกรอบแนวคิดการสร้างภาพตัวแทนของสื่อซึ่งอาจมีข้อจำกัดในการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ผลการวิจัยในหัวข้อเดียวกันแต่ผ่านกรอบทฤษฎีอื่น

ผลการวิจัย

ในส่วนของผลการวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลที่นำเสนอผ่านละครโทรทัศน์ไทย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 6 กลุ่มใหญ่ ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพ ซึ่งถือเป็นภาพลักษณ์ทางบวกของวิชาชีพพยาบาลที่นำเสนอในละครโทรทัศน์ไทยโดยตัวละครหลักที่มีวิชาชีพพยาบาลถูกนำเสนอใน 4 มิติ คือ

1.1 ผู้มีความปรารถนาแรงกล้าในการเป็นพยาบาลที่ดี ผ่านตัวละคร รุ่ง (แคนแสนหา, ช่อง 3, 2556) และพิมพ์ชนก (หลงเงาจันทร์, ช่อง 7, 2549) หญิงสาวที่มีจิตใจดี มีกิริยาเรียบร้อยงดงาม เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูมาอย่างดี มีความเป็นกุลสตรีเพียบพร้อม เนื่องจากมีแรงบันดาลใจจากการเห็น

แบบอย่างของพยาบาลที่ดีและมีความเมตตาต่อตัวละคร จึงมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าในการเรียนพยาบาลเพื่อสามารถให้การดูแลผู้มีพระคุณได้ในอนาคต เมื่อจบการศึกษาและได้รับการบรรจุเป็นพยาบาลตัวละครทั้งสองก็ได้ปฏิบัติหน้าที่พยาบาลอย่างเต็มความสามารถและมีความสุข

1.2 ผู้มีอุดมการณ์เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงแก่สังคม ถูกนำเสนอผ่านตัวละครทีมพยาบาลของหมอหงวน (แสงดาวแห่งศรัทธา, ไทยพีบีเอส, 2553) ที่ยอมละทิ้งความทันสมัยและชีวิตที่สุขสบายในเมืองเพื่อให้ชาวบ้านในอำเภอราชสีไศลพื้นที่ที่มีประชากรยากจนที่สุดของประเทศได้มีสิทธิเข้าถึงบริการทางการแพทย์อย่างเท่าเทียม

1.3 ผู้มีความภาคภูมิใจในวิชาชีพพยาบาลผ่านตัวละคร เพียงพร (สุภาพบุรุษจุฑาเทพ ตอน คุณชายพุฒิภัทร, ช่อง 3, 2556) พยาบาลหัวหน้าแผนกที่ยึดมั่นในหน้าที่และปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ รวมทั้งเธอยังทำหน้าที่ของความเป็นผู้บังคับบัญชาที่ดีเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีความตั้งใจเมตตา มีความเห็นอกเห็นใจคนไข้ในฐานะเพื่อนมนุษย์และในฐานะของพยาบาลผู้มีเกียรติ

1.4 พยาบาลผู้ที่ได้รับการเชื่อถือจากผู้คนรอบข้าง โดยนำเสนอตัวละคร ดวงใจ (เพลงรักทะเลใต้, ช่อง 7, 2553) พญู (โคกอีเล็งเร้งร่า, ช่อง 7, 2556) และพิมพ์ชนก (หลงเงาจันทร์, ช่อง 7, 2549) ตัวละครมีความจริงจังในการปฏิบัติหน้าที่ มีสายตาเลียบคมและช่างสังเกตโดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางการแพทย์ สามารถทำหน้าที่ให้คำปรึกษาให้ความรู้และให้คำแนะนำแก่ครอบครัวและคนในชุมชนในประเด็นสุขภาพโดยใช้หลักการทางการแพทย์ซึ่งทำให้ตัวละครทั้งสามได้รับการเชื่อถือและไว้วางใจเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ตัวละครถูกนำเสนอในลักษณะ

ของพยาบาลผู้เป็นผู้นำในการเฝ้าระวังปัจจัยต่างๆที่อาจมีผลกาสุขภาพของผู้คนในครอบครัวและชุมชน รวมทั้งยังเป็นทีหมายปองของบรรดาชายหนุ่มด้วยเช่นกัน

2. ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะผู้ให้ความปกป้องคุ้มครอง สื่อละครโทรทัศน์ไทยได้นำเสนอวิชาชีพพยาบาลใน 2 มิติต่อไปนี้

2.1 ผู้เป็นทั้งพี่สาวและแม่ ผ่านตัวละครไบหม่อน (มนตราแห่งรัก, ช่อง 7, 2552) ผู้ช่วยพยาบาลสาวที่ดูแลน้องสาวต่างมารดาของเธออย่างดีที่สุด เธอจึงได้รับการเคารพนับถือจากน้องสาวเปรียบเสมือนกับแม่อีกคนหนึ่ง เนื่องจากไบหม่อนมีความมุ่งมั่นและมีคุณสมบัติของความเป็นพี่สาวคนโตทำให้เธอได้ทำหน้าที่ของผู้ช่วยพยาบาลผู้มีความกล้าหาญและสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดีจนทำให้ผู้บังคับบัญชาเห็นความสามารถของเธอและตกหลุมรักเธอในที่สุด

2.2 วิทยุณพยาบาลในฐานะผู้ปกป้องคุ้มครอง แม้ในมิติของความเชื่อทางจิตวิทยุณภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลยังถูกนำเสนอในฐานะของผู้ปกป้องคุ้มครอง โดยนำเสนอผ่านตัวละคร นวล (ห้องหุ่น, ช่อง 3, 2558) หุ่นพยาบาลสาวผู้เมื่อตอนมีชีวิตอยู่ เธอเป็นพยาบาลที่จิตใจงดงาม และหลังจากที่เธอได้เสียชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ วิทยุณของเธอได้เข้าไปสิงสถิตยอยู่ในหุ่นขนาดเท่าตัวจริงที่ถูกปั้นจากทีเธอเป็นแบบก่อนการเสียชีวิตไม่นาน หลังจากนั้น นวลก็ได้ทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์คุ้มครองครอบครัวของผู้ที่ปั้นหุ่นของเธออย่างซื่อสัตย์โดยตลอด

3. ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะกุลสตรีในอุดมคติ ละครโทรทัศน์ไทยได้นำเสนอวิชาชีพพยาบาลใน 3 มิติ คือ

3.1 ผู้เป็นที่พึ่งพิงทางใจและมั่นคงในความรัก ผ่านตัวละคร วันวิสา (แม่ปูเปรี้ยว, ช่อง 7, 2556)

พยาบาลสาวสวยผู้มีจิตใจงาม มีกิริยามารยาทเรียบร้อยอ่อนโยน โดยเธอมีคุณสมบัติของการเป็นผู้รับฟังที่ดี รวมทั้งสามารถให้คำปรึกษาและชี้แนะในการแก้ไขปัญหาให้แก่ตัวละครอื่น โดยในมิติของความรัก วันวิสาเป็นผู้หญิงที่รักเดียวใจเดียวและมั่นคงกับชายเพียงคนเดียว แม้ว่าเธอถูกคู่หมั้นของเธอนอกใจตลอดเวลาก็ตาม

3.2 กุลสตรีผู้เป็นที่หมายปองของบุรุษเพศ นำเสนอภาพของ วงเดือน (ชิงนาง, ช่อง 7, 2555) พยาบาลสาวสวยผู้มีความเป็นกุลสตรีทุกกระเปียดนี้ัวมีลักษณะของผู้ที่ดูแลเอาใจใส่ผู้คนรอบข้างเป็นอย่างดีจนทำให้บุรุษทุกคนที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากเธอต่างตกหลุมรักเธออย่างถอนตัวไม่ขึ้น

3.3 หญิงสาวบริสุทธิ์ผู้ไม่ฝืนฝืนในความรักและบุรุษเพศ ผ่านตัวละคร พิมพชนก (หลงเงาจันทร์, ช่อง 7, 2549) พยาบาลสาวสวยผู้มีความมุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่พยาบาลอย่างเต็มความสามารถเพียงอย่างเดียว รวมทั้งเธอยังปฏิเสธการมีความรักและครองตัวเป็นหญิงพรหมจรรย์แม้แต่กับชายหนุ่มทีเธอมีใจให้ก็ตาม แต่นั่นกลับทำให้เธอกลายเป็นทีหมายปองของบุรุษทุกคนที่รู้จักและสัมผัสชีวิตของเธอ

4. ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะผู้รับใช้ ถูกนำเสนอในสื่อละครโทรทัศน์ไทยใน 2 มิติ ได้แก่

4.1 ผู้อยู่ในวิถีของผู้ด้อยอำนาจ ผ่านตัวละคร ยวดี (สืบลัทธิรัก, ช่อง 3, 2550) ผู้ช่วยพยาบาลสาวทีถูกว่าจ้างให้ดูแลคนไข้ทีถูกเลี้ยงไข้และฉีดยาให้คนไข้มีอาการผิดปกติทางจิต โดยหน้าที่ของยวดีมีเพียงปฏิบัติตามคำสั่งของนายจ้างเท่านั้น เธอไม่มีสิทธิขัดคำสั่งนายจ้างแม้ว่านายจ้างของเธอไม่ได้มีความรู้ด้านการพยาบาลเลยก็ตาม นอกจากนี้ การถูกดูถูกและเหยียดหยันจากนายจ้างและผู้คนรอบข้างทำให้เธอขาดความเชื่อมั่นในตนเองและทักษะในวิชาชีพพยาบาลของตนเองในที่สุด

4.2 ผู้เปรียบเสมือนสุนัขรับใช้ จากการนำเสนอตัวละคร สมใจและซุบ (ลมहन, ช่อง 3, 2549) และกิ่งแก้ว (รุ่งร้าว, ช่อง 3, 2553) ตัวละครพยาบาลที่ใช้วิชาความรู้ทางการแพทย์ในทางที่ผิดเพื่อเงิน ตัวละครทั้งสามรับคำสั่งจากนายจ้างในการเลี้ยงไข้ให้คนไข้มีอาการผิดปกติทางสมอง มีการใช้ความรุนแรงต่อคนไข้ทั้งร่างกายและจิตใจเพื่อเป็นการเอาอกเอาใจนายจ้างและเพื่อให้ตนได้รับค่าตอบแทนเป็นพิเศษจากนายจ้าง แต่ถึงแม้ว่าจะทำหน้าที่อย่างเสมอต้นเสมอปลายเปรียบดังสุนัขรับใช้ ตัวละครทั้งสามก็ถูกกำจัดโดยนายจ้างในที่สุด

5. ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะวัตถุทางเพศ
ละครโทรทัศน์ไทยได้นำเสนอวิชาชีพพยาบาลใน 2 มิติ

5.1 ผู้เป็นทาสสัญญาจ้างและนางบำเรอ
ผ่านตัวละครปานตะวัน (เสนหาสัญญาแค้น, ช่อง 3, 2557) และไบหม่อน (มนตราแห่งรัก, ช่อง 7, 2551-2552) ที่ความสวยของตัวละครทั้งสองเป็นอุปสรรคสำคัญในการประกอบอาชีพ อาทิ ถูกล้วงละเมิดทางเพศโดยคนไข้ ถูกกลั่นแกล้งจนต้องถูกไล่ออกจากงานประจำ โดยเฉพาะปานตะวันที่ถูกนายจ้างหลอกให้เซ็นสัญญาว่าจ้างเป็นเวลา 1 ปีเพื่อเป็นข้อผูกมัดไม่ให้เธอลาออกจากการทำงานได้ทั้งที่ถูกทารุณกรรมทางเพศหลายครั้ง จนกระทั่งตั้งครรภ์ แต่นายจ้างของเธอก็ยังหาโอกาสทำร้ายร่างกายและล้วงละเมิดทางเพศต่อเธออย่างต่อเนื่อง

5.2 ผู้ถูกบุกรุกเพศยิตครองผ่านการข่มขืน
ถูกประกอบสร้างผ่าน 3 ตัวละครหลักจากละครโทรทัศน์ 3 เรื่อง คือ ปานตะวัน (เสนหาสัญญาแค้น, ช่อง 3, 2557) วงเดือน (ชิงนาง, ช่อง 7, 2555) และพิมพ์ชนก (หลงเงาจันทร์, ช่อง 7, 2549) โดยจุดร่วมของทั้งสามเรื่อง คือ การดำเนินเรื่องของละครได้สร้างความชอบธรรมให้แก่ฝ่ายชายในการข่มขืนตัวละครหญิงที่มีวิชาชีพ

พยาบาล นอกจากนี้ การดำเนินเรื่องของละครโทรทัศน์ทั้งสามเรื่องยังประกอบสร้างความโรแมนติกให้แก่การกระทำทารุณกรรมทางเพศของฝ่ายชายโดยนำเสนอให้ฝ่ายหญิงตกหลุมรักฝ่ายชายและอยู่เคียงคู่กันอย่างมีความสุขในตอนจบของเรื่องโดยละเลยมิติของการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ ละครโทรทัศน์ทั้งสามเรื่องมิได้นำเสนอตัวละครพยาบาลให้มีปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ปกป้องสิทธิในความเป็นมนุษย์และสิทธิทางเพศของตนเองแต่อย่างใด

6. ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะคุณสมบัติด้านลบของสตรีเพศ ละครโทรทัศน์ไทยได้นำเสนอวิชาชีพพยาบาลใน 3 มิติ คือ

6.1 ผู้นิยมการสุมหัวนินทา ผ่านตัวละครการบูรและผู้ช่วยพยาบาลของเธอ (โคกอีเล็งเร้งร้าว, ช่อง 7, 2556) ซึ่งทั้งสองตัวละครถูกนำเสนอในลักษณะของผู้หญิงที่ชอบนินทาผู้อื่นทั้งในด้านชีวิตส่วนตัวและในระหว่างปฏิบัติงานโดยมิได้ใส่ใจในการให้บริการแก่คนไข้ รวมทั้งทั้งสองคนมักแอบสอดแนมเรื่องส่วนตัวของผู้อื่นและนำมาเล่าต่ออย่างสนุกสนาน รวมทั้งมักยุแหยะตะแคงรื้อให้ผู้อื่นเกิดความเข้าใจผิดและบาดหมางกันอยู่หลายครั้ง

6.2 ผู้ไฝฝืนเป็นภรรยาของหมอ โดยนำเสนอตัวละคร กิ่งแก้ว (รุ่งร้าว, ช่อง 3, 2553) ฉลวย (เคหาสน์สีแดง, ช่อง 3, 2554) และ มาร์ตี (สุภาพบุรุษจุฑาเทพ ตอน คุณชายพุดมิตร, ช่อง 3, 2556) ซึ่งจุดร่วมของตัวละครหลักทั้งสามคือ มีความลุ่มหลงและต้องการครอบครองตัวละครที่เป็นแพทย์ โดยตัวละครกิ่งแก้วพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้หมอพิธานแต่งงานกับเธออย่างออกหน้าออกตา ทั้งการยอมให้ฝ่ายชายล้วงเกินเนื้อตัวร่างกายของเธอ การยอมเป็นภรรยาลับ การเร้าอารมณ์ทางเพศตัวละครที่เป็นหมอ หรือแม้กระทั่งเต็มใจใช้ความรู้และทักษะทางการแพทย์ในทางที่ผิด

เพื่อให้ตนได้ครอบครองหมอฟิธานให้จงได้ ในขณะที่ตัวละครฉลวยและมารตีก็ต่างแสดงความลุ่มหลงต่อตัวละครที่เป็นแพทย์อย่างออกนอกหน้า โดยเฉพาะมารตีที่แสดงความเป็นเจ้าของและหึงหวงตัวละครที่เป็นแพทย์อย่างชัดเจน

6.3 ผู้มีมารยาร้อยเล่มเกวียน ผ่านตัวละครนก (เพียงใจที่ผูกพัน, ช่อง 3, 2553) และ กั้วแก้ว (รุ่งร้าว, ช่อง 3, 2553) ที่ทั้งสองตัวละครมีลักษณะของผู้หญิงที่มีความทะเยอทะยานและยอมทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการ แม้กระทั่งยอมใช้เนื้อตัวร่างกายของตนเอง ใช้มารยาทของความเป็นหญิงและการใช้ความรู้และทักษะทางการแพทย์ในทางที่ผิด อาทิ การให้ความร่วมมือกับแพทย์ในการเลี้ยงไข้คนไข้ และทำให้คนไข้มีอาการทรุดลงตามคำสั่งของนายจ้าง เป็นต้น

การอภิปรายผล

ภาพเหมารวมเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาลในสื่อละครโทรทัศน์ไทย

ภาพเหมารวมหรือภาพตายตัว (stereotype)¹⁵ คือปรากฏการณ์ที่เป็นผลผลิตจากการประกอบสร้างภาพตัวแทนของสื่อมวลชนเนื่องจากผู้ผลิตสื่อละครโทรทัศน์ในฐานะผู้ส่งสารได้หยิบยกลักษณะเด่นประการใดประการหนึ่งของวิชาชีพพยาบาลมาประกอบสร้างเป็นตัวละครผ่านชุดความคิดและความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาลตามมโนทัศน์แบบไบแบบหนึ่ง ดังนั้น จึงสามารถอภิปรายผลการวิจัยในเชิงกรอบคิดได้ 3 ลักษณะที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ดังนี้

1. ทวิลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในสื่อละครโทรทัศน์ไทย

จากการวิเคราะห์ผลการศึกษผ่านกรอบทฤษฎีการสร้างภาพตัวแทนในสื่อ (theory of representation)¹⁵

สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ละครโทรทัศน์ไทยได้นำเสนอชุดความหมายของภาพลักษณ์เกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาลในลักษณะซ้ำตรงข้ามจำนวน 3 คู่ได้อย่างชัดเจน คือ

คู่ที่ 1 ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพกับภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะผู้ใช้ จะเห็นได้ว่าภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพ ที่ประกอบด้วยตัวละครพยาบาลผู้มีความปรารถนาแรงกล้าในการเป็นพยาบาลที่ดี พยาบาลผู้มีอุดมการณ์เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงแก่สังคม พยาบาลผู้มีความภาคภูมิใจในวิชาชีพพยาบาล และพยาบาลผู้ที่ได้รับการเชื่อถือจากผู้คนรอบข้าง ถูกนำเสนอให้มีลักษณะในทางตรงกันข้ามกับ ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะผู้ใช้ ที่นำเสนอวิชาชีพพยาบาลในมิติของผู้ด้อยอำนาจและพยาบาลผู้เปรียบเสมือนสุนัขรับใช้

คู่ที่ 2 ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะกุลสตรีในอุดมคติกับภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะคุณสมบัติด้านลบของสตรีเพศ โดยจะเห็นได้ว่า ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะกุลสตรีในอุดมคติ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะของพยาบาลผู้เป็นที่พึงพิงทางใจและมั่นคงในความรัก กุลสตรีผู้เป็นที่หมายปองของบุรุษเพศ และหญิงสาวบริสุทธิ์ผู้ไม่ผินผายในความรักและบุรุษเพศ ถูกนำเสนอให้มีลักษณะตรงกันข้ามกับ ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะคุณสมบัติด้านลบของสตรีเพศ อันได้แก่พยาบาลผู้นิยมการสุ่มหัวันทา พยาบาลผู้ไม่ผินเป็นภรรยาของหมอ และนางพยาบาลผู้มีมารยาร้อยเล่มเกวียนอย่างเห็นได้ชัดเช่น

คู่ที่ 3 ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะผู้ให้ความปกป้องคุ้มครองกับภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะวัตถุทางเพศ ในคู่ตรงกันข้ามอันสุดท้ายนี้ ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะผู้ให้ความปกป้องคุ้มครอง อัน

ประกอบด้วยพยาบาลผู้เป็นทั้งพี่สาวและแม่ และ วิทยาลัยพยาบาลในฐานะของผู้ปกป้องคุ้มครอง มีลักษณะตรงกันข้ามกับ ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะ วัตถุทางเพศ โดยนำเสนอในลักษณะพยาบาลผู้ตกเป็น ทาสสัญญาจ้างและนางบำเรอ และพยาบาลผู้ถูกบุรุษเพศ ยึดครองผ่านการข่มขืน

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการสร้างภาพตัวแทนและการสร้างคู่ขัดแย้งใน สื่อละครโทรทัศน์ได้ลดทอนความซับซ้อนของภาพ ลักษณ์วิชาชีพพยาบาลซึ่งไม่ได้สะท้อนคุณสมบัติอัน แท้จริงของวิชาชีพพยาบาล อีกทั้งการนำเสนอในลักษณะ ภาพตัวแทนและการสร้างคู่ขัดแย้งดังกล่าวยังถือเป็นการ ปลุกฝังอคติ สร้างการตีตราและภาพเหมารวมเกี่ยวกับ วิชาชีพพยาบาลในวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การ นำเสนอภาพลักษณ์วิชาชีพพยาบาลในบางลักษณะยัง ถือเป็นการตอกย้ำค่านิยมและอาจสร้างความชอบธรรม ต่อความรุนแรงที่กระทำต่อผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาล ในอนาคต อาทิ ภาพลักษณ์พยาบาลในฐานะผู้ตกเป็น ทาสสัญญาจ้างและนางบำเรอ และภาพลักษณ์พยาบาล ในฐานะผู้ถูกบุรุษเพศยึดครองผ่านการข่มขืน เป็นต้น การสร้างคู่ขัดแย้งเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาล ในลักษณะใกล้เคียงกันพบในการศึกษาในสังคมตะวันตก ด้วยเช่นกัน โดยการทบทวนการศึกษาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ ของวิชาชีพพยาบาลในสื่อบันเทิงของ Bridges⁸ ได้ค้นพบ ภาพลักษณ์ของพยาบาลที่ถูกนำเสนอโดยทั่วไปในสื่อ บันเทิง รวมทั้งละครโทรทัศน์ คือ ผู้มีความโอบอ้อมอารี และมุ่งมั่นในวิชาชีพ กับ ผู้ที่มีความชั่วร้ายทางเพศ และเป็นผู้ใช้ของแพทย์ จึงถือว่ากระบวนการในการ สร้างภาพตัวแทนผ่านการสร้างคู่ขัดแย้งเป็นกระบวนการ สำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างภาพลักษณ์ของวิชาชีพ พยาบาลในสื่อบันเทิงรวมทั้งละครโทรทัศน์

2. ความไม่หลากหลายภายใต้ความหลากหลาย ของวิชาชีพพยาบาลในละครโทรทัศน์ไทย

ผลต่อเนื่องจากกระบวนการประกอบสร้างภาพ ตัวแทนผ่านการนำเสนอในลักษณะคู่ตรงข้ามข้างต้น ทำให้ภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลขาดความ หลากหลาย โดยพบว่า ภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาล ในละครโทรทัศน์ไทยถูกนำเสนอในบางลักษณะอันเป็น ที่รู้จักทั่วไปเท่านั้น อาทิ คุณสมบัติของความเป็นหญิง ความเป็นคนไทย และความเป็นชนชั้นกลาง ในขณะที่ กลุ่มพยาบาลวิชาชีพบางส่วนที่มีลักษณะแตกต่างออกไป ยังขาดพื้นที่ ไรต์วตน และถูกละเลยในสื่อละครโทรทัศน์ ไทย อาทิ การนำเสนอตัวละครสำคัญที่เป็นบุรุษพยาบาล เพียงเรื่องเดียว ไม่มีตัวละครพยาบาลที่เป็นผู้มีความ หลากหลายทางเพศ ขาดการนำเสนอตัวละครพยาบาล ในลักษณะของความหลากหลายทางศาสนา รวมทั้ง ไม่มีพื้นที่ในสื่อสำหรับตัวละครพยาบาลที่มีความ หลากหลายทางชาติพันธุ์และภาษา ซึ่งทำให้ภาพลักษณ์ ของวิชาชีพพยาบาลที่นำเสนอในละครโทรทัศน์ไทย ไม่ได้สะท้อนความหลากหลายของวิชาชีพพยาบาล ที่แท้จริง ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการศึกษาใน ต่างประเทศที่สื่อละครโทรทัศน์มักนำเสนอภาพลักษณ์ ของวิชาชีพพยาบาลในบางลักษณะเท่านั้น โดยเฉพาะ ลักษณะของความเป็นหญิงและเป็นผู้ตามซึ่งเป็นลักษณะ ตรงข้ามกับการนำเสนอภาพลักษณ์ของแพทย์ที่เน้น ลักษณะของความเป็นชายและเป็นผู้นำ ซึ่งส่งผลให้การ รับรู้ภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในบางมิติและขาด ความหลากหลาย⁹

3. ความครอบคลุมและถูกต้องของภาพลักษณ์ วิชาชีพพยาบาลในละครโทรทัศน์ไทย

การนำเสนอภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลใน ละครโทรทัศน์ไทยส่วนใหญ่ละเลยในมิติของทักษะ วิชาชีพ แต่กลับเน้นการใช้มิติเชิงอารมณ์ในการนำเสนอ

ภาพลักษณ์อันเป็นแบบฉบับของตัวละครพยาบาลมากกว่า อาทิ การนำเสนอเหตุการณ์ในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลมักนำเสนอปฏิบัติการของตัวละครพยาบาลในลักษณะของรวมตัวนิทานระหว่างพยาบาลหรือเป็นสถานที่นำเสนอพัฒนาการความสัมพันธ์เชิงคู่สวาระหว่างตัวละครที่เป็นแพทย์กับพยาบาล เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสิริยา สัมมาวาล¹⁴ ที่ศึกษาภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลที่นำเสนอผ่านสื่อสิ่งพิมพ์พบว่า ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับพยาบาลที่ออกสู่สาธารณชนนั้นเป็นไปในทางลบมากกว่าทางบวก หากไม่มีการตระหนักและแก้ไขอาจทำให้ภาพลักษณ์พยาบาลในสายตาของสาธารณชนเป็นไปในทางลบด้วย เพราะข้อมูลข่าวสารทางลบมักเป็นที่ประทับใจแก่ผู้คนมากกว่าทางบวก

นอกจากนี้ การนำเสนอภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในสื่อละครโทรทัศน์ไทยยังขาดความครอบคลุมในมิติของวิชาชีพ อาทิ มิติของการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงหรือมิติทางวิชาการของวิชาชีพพยาบาล เป็นต้น ผู้ผลิตละครโทรทัศน์ควรมีการค้นคว้าและติดตามการพัฒนาของวิชาชีพพยาบาลที่มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง นอกจากการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี ยังมีการศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอก รวมทั้งปัจจุบันมีการจัดการศึกษาวุฒิปดการพยาบาลขั้นสูงเทียบเท่าปริญญาเอกโดยวิทยาลัยพยาบาลและผดุงครรภ์ขั้นสูงแห่งประเทไทยที่มีผลต่อความก้าวหน้าทางการศึกษาและการพัฒนาบทบาทปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงที่ผลักดันให้พยาบาลเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง หรือพยาบาลผู้ดำรงตำแหน่งในระดับบริหารที่รับผิดชอบเชิงนโยบายหรือระดับโครงสร้างการให้บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข แต่การนำเสนอภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในละครโทรทัศน์ไทยยังยึดติดอยู่ในมิติบทบาทของพยาบาลในระดับปฏิบัติการเบื้องต้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็นผู้ช่วยของแพทย์ หรือมีหน้าที่ในการให้บริการทางการพยาบาลในสถานพยาบาลเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Hoeve, Gerard, และ Petric¹³ ที่พบว่าภาพลักษณ์ทางสังคมอันเป็นที่รับรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาลมักจำกัดอยู่ในภาพลักษณ์ของผู้ปฏิบัติงานในสถานพยาบาล จึงให้ข้อเสนอแนะแก่องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางพยาบาลและผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลในการสร้างสรรค์การสื่อสารเชิงรุกเกี่ยวกับความก้าวหน้าและมีดิอันหลากหลายของการพยาบาลให้เป็นที่รู้จักทั่วไปเพื่อสร้างภาพลักษณ์ทางบวกให้แก่วิชาชีพพยาบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ อาทิ อินเทอร์เน็ตและโซเชี่ยลมีเดีย

ในประเด็นสุดท้าย การวิเคราะห์ผลการศึกษาพบว่าผู้ผลิตละครโทรทัศน์ยังขาดความถูกต้องในการนำเสนอตัวละครพยาบาลในหลายมิติ อาทิ ความถูกต้องของรูปแบบ ยกตัวอย่างตัวละคร สมใจ ในละครเรื่อง รุ่งร้าว ซึ่งมีบทบาทเป็นผู้ช่วยพยาบาล แต่รูปแบบที่ปรากฏในละครโทรทัศน์กลับแต่งกายตามลักษณะของพยาบาลเทคนิค ซึ่งขัดต่อประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การแต่งกายเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2542 ข้อ 3 แบบการแต่งกายให้มีเครื่องหมายหรือสิ่งประกอบอื่น¹⁸ หรือในกรณีเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้ช่วยพยาบาล การนำเสนอตัวละคร ยุวดี (สปีลลัรห์สรัก, ช่อง 3, 2550) และตัวละครผู้ช่วยพยาบาล ผู้ช่วยของการบูร (โคกอีเล็งเร้งร่า, ช่อง 7, 2556) พบตัวละครกระทำการฉดิยาให้แก่คนไข้อยู่บ่อยครั้ง ทั้งๆ ที่ผู้ช่วยพยาบาลมิได้มีบทบาทหน้าที่ในการฉดิยาแก่คนไข้ได้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กลุ่มผู้ผลิตสื่อละครโทรทัศน์และสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ควรสร้างความตระหนักให้แก่ฝ่ายงาน

และผู้เกี่ยวข้องสำคัญ อาทิ กลุ่มนายทุน ผู้บริหาร ผู้เขียนบทละครโทรทัศน์ ฝ่ายเครื่องแต่งกาย ฯลฯ ให้เห็นความสำคัญของการนำเสนอภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในลักษณะที่เป็นจริงและมีความหลากหลาย ผ่านการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาลอย่างครอบคลุมเพื่อสามารถนำเสนอเนื้อหาและภาพลักษณ์ทางบวกเกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาลและสอดคล้องกับความจริง

2. องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพพยาบาล โดยเฉพาะสภาการพยาบาล ควรพัฒนาหลักการและกระบวนการขององค์กรในการตรวจสอบข้อมูลข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่องว่ามีการนำเสนอภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในทางบิดเบือนหรือในด้านลบหรือไม่ ควรมีการแต่งตั้งตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิในวิชาชีพพยาบาลหรือตัวแทนพยาบาลวิชาชีพในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการให้คำปรึกษา ตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของสื่อร่วมกับองค์กรที่ทำหน้าที่กำกับดูแลสื่อมวลชนด้วย รวมทั้งควรเป็นผู้ริเริ่มในการแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนในการแสดงความไม่เห็นด้วยต่อสื่อมวลชนที่นำเสนอภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในลักษณะที่บิดเบือนหรือในด้านลบ ในขณะเดียวกัน สภาการพยาบาลควรดำเนินกลยุทธ์ในการนำเสนอภาพลักษณ์ทางบวกของวิชาชีพพยาบาลผ่านการสร้างสรรค์สื่อและนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตและโซเชียล มีเดีย

3. กลุ่มพยาบาลวิชาชีพและผู้รับสารทั่วไป ควรเป็นผู้รับสารที่ตื่นตัว (active audience) และเฝ้าระวังการนำเสนอภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในละครโทรทัศน์และสื่อมวลชนแขนงต่างๆ รวมทั้งควรมีบทบาทในการตรวจสอบการนำเสนอของสื่อมวลชนในลักษณะต่างๆ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาประเด็นดังกล่าวในสื่อแขนงอื่นๆ ต่อไป รวมทั้งดำเนินการวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่หลากหลาย
2. ควรมีการศึกษาในกลุ่มผู้รับสารกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพพยาบาล และกลุ่มพยาบาลวิชาชีพซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ เพื่อทำความเข้าใจการรับรู้ ความเข้าใจ การให้ความหมาย และตีความความหมายในประเด็นดังกล่าว
3. ควรมีการต่อยอดการศึกษาครั้งนี้โดยใช้กระบวนการวิจัยที่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือการจัดอบรมการรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มผู้รับสารและกลุ่มพยาบาลวิชาชีพในการเป็นผู้รับสารที่ตื่นตัว เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสภาการพยาบาลที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในโครงการวิจัยนี้ ขอขอบคุณนายณัฐพล ชลวนารัตน์ ผู้ช่วยวิจัย และ Dr. Jan Willem de Lind van Wijngaarden ที่กรุณาให้คำแนะนำและตรวจแก้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

References

1. Nawsuwan K, Chotibun P, Singsri T. Strategies to develop the nursing students' identity in nursing students in Boromarajonani College of Nursing, Songkhla. SDU Research Journal Sciences and Technology. 2016; 12(3), 147-63. (In Thai).
2. Rojanasupot P. The nurse in the public image [Master's thesis]. Chiang Mai: Chiang Mai University; 1998. (In Thai).

3. Sripanyasakul M, Lertsakornsiri M, Eaim-Yingpanich R. The alternative relation between the image of nurses & nursing professions and the intention of mathayom suksa six students in Bangkok for nursing further education. Bangkok: Saint Louis College; 1999. (In Thai)
4. Hinviman S. Read television: cultural politics on television screen. Bangkok: Paragraph; 2015. (In Thai)
5. Jitrattikorn A. Thai television series and ASEAN audiences: cultural studies of cross-border media in ASEAN. Chiang Mai: Center for ASEAN Studies, Chiang Mai University; 2016. (In Thai).
6. Kaewthep K. Watching illusion: gender politics in television series. Bangkok: Gender Press; 1993. (In Thai).
7. Prachakul N. Prelude in women and society in Thai literatures in the soap bubble era. Chalearnporn S. (Author). Bangkok: Matichon; 2005. (In Thai).
8. Bridges M. Literature review on the images of the nurse and nursing in the media. Journal of advanced nursing. 1990; 15(7), 850-54.
9. Kalisch A, Beatrice J. A comparative analysis of nurse and physician characters in the entertainment media. J Adv Nurs. 1986; 11(2), 179-95.
10. Jinks M, Eleanor B. Angel, handmaiden, battleaxe or whore? A study which examines changes in newly recruited student nurses' attitudes to gender and nursing stereotypes. Nurse education today. 2004; 24(2), 121-7.
11. O'Lynn E, Russell E. Men in nursing: History, challenges, and opportunities. New York: Springer Publishing Company; 2006.
12. Summers S, Harry S. Saving lives: Why the media's portrayal of nurses puts us all at risk. London: Kaplan Pub; 2009.
13. Hoeve Y, Gerard J, Petrie R. The nursing profession: public image, self-concept and professional identity. A discussion paper. Journal of advanced nursing. 2014; 70(2), 295-309.
14. Sammawart S. Nursing image. Ramathibodi Nursing Journal. 1995; 1(1), 88-90. (In Thai).
15. Hall S. Representation: cultural representations and signifying practices. London: Sage; 1997.
16. Boonmee T. Semiotic revolution of Saussure: the path ways to post-modernists. Bangkok: Vipasa. 2004. (In Thai).
17. Phothisita C. Sciences and arts of qualitative research. Bangkok: Amarin Printing and Publishing. 2004. (In Thai).
18. Bureau of Nursing, Ministry of Public Health. Ministry of Public Health order on officers who provide medical care service to patients in medical organizations regarding the controls of nursing, midwifery professions or nursing and midwifery profession: issued on 2010. <http://www.nursing.go.th/rules/Binder1.pdf> (access 10 November 2016). (In Thai).